

RECENZIO HEGEDŰS ROLAND „TANULÁSI ZAVAROK ÉS ISKOLAI TELJESÍTMÉNY” CÍMŰ KÖNYVÉRŐL

Mező Katalin (PhD)¹

Debreceni Egyetem (Magyarország)

Cite: Mező Katalin (2025). Recenzió Hegedűs Roland „Tanulási zavarok és iskolai teljesítmény”
Idézés: című könyvéről. *Különleges Bánásmód Interdiszciplináris folyóirat [Special Treatment Interdisciplinary Journal]*, 11(4), 197–201. DOI <https://doi.org/10.18458/KB.2025.4.197>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

EP / EE: Ethics Permission / Etikai engedély: KB/2025/0053

Reviewers: *Public Reviewers / Nyilvános Lektorok:*

- Lektorok:**
1. Szabóné Dr. Balogh Ágota (PhD), Gál Ferenc Egyetem (Magyarország)
 2. Mező Ferenc (PhD), Eszterházi Károly Katolikus Egyetem (Magyarország)

Anonymous reviewers / Anonim lektorok:

3. Anonymous reviewer (PhD) / Anonim lektor (PhD)
4. Anonymous reviewer (PhD) / Anonim lektor (PhD)

A recenzió alapjául szolgáló mű bibliográfiája:

Hegedűs Roland (2024). Tanulási zavarok és iskolai teljesítmény. Belvedere Meridionale Kiadó, Szeged.
ISBN 978-615-6060-89-1

Kulcsszavak:

tanulási zavarok, iskolai teljesítmény, inklúzió

Diszciplína: neveléstudomány

Bibliography of the subject of this recension: Hegedűs, Roland (2024). Learning Disorders and School Performance. Belvedere Meridionale Publishing, Szeged.
ISBN 978-615-6060-89-1

Keywords: learning disorders, school performance, inclusion

Discipline: educational science

¹ Mező, Katalin (PhD), Debreceni Egyetem, Gyermeknevelési és Gyógypedagógiai Kar (Magyarország). E-mail: kata.mezo1@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1157-4478>

Dr. habil. Hegedűs Roland az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem oktatója, a neveléstudományok doktora, több mint 60 tudományos közlemény írója, melyek közül 2 önálló monográfia. Tudományos munkássága terén az utóbbi években jellemzően a gyógypedagógia irányába fordult, érdeklődésének fókuszába a tanulási nehézségek, tanulási zavarok és a tanulási akadályozottság kapcsolatos témák állnak.

A jelen recenzióban bemutatásra kerülő, 2024-ben megjelent kötete a tanulási zavarok és az iskolai teljesítmény összefüggéseinek átfogó vizsgálatát nyújtja, különös tekintettel a magyarországi oktatási környezetre. A szerző célja, hogy rendszerszinten feltárja, hogy miként hatnak a specifikus tanulási zavarok (diszlexia, diszgráfia, diszkalkulia) a tanulói kompetenciák fejlődésére, és milyen társadalmi, családi, intézményi tényezők befolyásolják ezeket az iskolai eredményeket. A könyv egyértelműen kettős célt szolgál: egyrészt részletes elméleti áttekintést nyújt a tanulási zavarok fogalmáról, diagnosztikai kategóriáiról és történeti háttéréről; másrészt egy nagymintás empirikus kutatás eredményeit is bemutatja, amely a tanulási zavarral küzdő tanulók országos kompetenciamérési adataira épül.

A könyv megírása kifejezetten időszerű annak tudatában, hogy Magyarországon a sajátos nevelési igényű tanulók aránya 2010 és 2020 között folyamatosan emelkedett (bővebben Mező és Mező, 2022; Hegedűs, 2023), és ez különösen jellemző a tanulási zavarokkal élő tanulók csoportjára. Hegedűs érvelése szerint a tanulási zavarral élő tanulók ellátásához szükséges társadalmi fejlődéshez alapvető az oktatási rendszer adaptivitása, mert a tanulási zavar nem az értelmi képességek hiányából, hanem specifikus részképesség-problémákból fakad, amelyek megfelelő pedagógiai környezetben kompenzálhatók. Éppen ezért fontos megismerni azokat a tényezőket, amelyek a tanulási zavarokat és ezzel együtt az iskolai eredményességet is jelentősen befolyásolják.

A kötet nem csupán elméleti áttekintés a téma megértéhez, hanem empirikus adatokat is közöl a címben felvetett tartalmak magyarországi viszonyaira vonatkozóan. A magyar kontextus különösen értékes, mert a sajátos nevelési igényű tanulókról szóló magyar oktatási kutatások száma viszonylag csekély, s ráadásul a fellelhető szakirodalmak kevésbé koncentrálnak a tanulási zavarok és az iskolai teljesítmények közötti komplex összefüggésekre.

Tartalom és felépítés

A kötet szerkezete a következő nagyobb egységekből áll: 1) bevezetés, 2) tanulási zavarok elméleti-törvényi lehatárolása, 3) a tanulói teljesítményt befolyásoló tényezők (belső-külső), 4) a sajátos nevelési igényű tanulók helyzete Magyarországon, 5) a kutatás bemutatása, és 6) az eredmények – a tanulási zavarral küzdő gyermekek országos kompetencia mérésének eredményei.

Az elméleti háttér első nagyobb egysége a tanulási zavarok típusaival és diagnosztikájával foglalkozik. A szerző jogi és tudományterületi lehatárolást is ad (például sajátos nevelési igény kategóriájában), külön kitérve a DSM-5 és BNO-11 rendszerekre, valamint ismerteti a magyar jogi kontextust is. A szerző hangsúlyozza, hogy a „specifikus tanulási zavar” fogalma a nemzetközi diagnosztikai rendszerekben egységesedett, de a gyakorlatban továbbra is heterogén megjelenésű kategóriákat fed le. A fejezet értéke, hogy világosan bemutatja a diszlexia, diszgráfia és diszkalkulia közti különbségeket, valamint ezek neuropszichológiai háttérét. Pontosan bemutatja a tanulási zavarok diagnosztizálásának folyamatát, valamint kitér az egyes tanulási zavarok jellemzőinek részletes bemutatására is. Külön figyelmet érdemel, hogy a szerző a tanulási zavarokat nem patologizálja, hanem a gyógypedagógiai és neveléstudományi ismereteket ötvözve a tanulási problémákat tágabb, funkcionális kontextusban kezeli.

A teoretikus megalapozás következő egységében a szerző a tanulási zavarok és az iskolai teljesítmény kapcsolatát rendszerszinten értelmezi, a teljesítményt befolyásoló tényezőket pedig a belső (személyes) és külső (családi, szociális, intézményi) hatások alapján értelmezi. A belső tényezők között a motiváció, a szorongás és az önértékelés szerepe, a tartárgyi kedveltség kerül előtérbe. A szerző rámutat, hogy a tanulási zavarral élő tanulók körében gyakoribb a krónikus stressz és a szorongás, amelyek akadályozzák a teljesítményt és a társas integrációt. A külső tényezők közül a családi háttér és iskolai környezet hatását részletes empirikus adatokkal támasztja alá. A családi szocioökonómiai státusz, a szülők iskolai végzettsége, a tanulási attitűdök és a szülői kommunikáció minősége mind erősen korrelálnak a gyermek teljesítményével.

A szerző hangsúlyozza, hogy a tanulási zavarok nem függetlenek az oktatási egyenlőtlenségektől, utalva arra, hogy a hátrányos helyzetű családokban gyakoribb a diagnosztizálatlanság és a fejlesztési lehetőségek hiánya. Ezzel a szerző a nemzetközi szakirodalomhoz (például Noble et al., 2006) illeszkedve az oktatási esélyegyenlőség kérdését is integrálja a tanulási zavarok diskurzusába. A fejezet felhívja a figyelmet arra, hogy a tanulási zavarokkal küzdő gyermekek helyzete nem független a rendszerszintű ösztönzőktől és korlátoktól, így a diagnosztikus folyamatok során e tényezők feltárása is elengedhetetlen.

Az elméleti rész utolsó egységében, a könyv negyedik fejezete történeti és oktatáspolitikai kontextusban elemzi a sajátos nevelési igényű tanulók magyarországi helyzetét. A szerző áttekinti a különnevelés és együttnevelés fejlődését Comeniustól napjainkig, majd bemutatja az integrált oktatás jogi és gyakorlati kereteit. A fejezet kifejezett értéke, hogy a szerző összevetéseket tesz a statisztikai adatok és az inklúzió megvalósításának lehetőségire vonatkozóan. A Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Hivatal (NSZFH) adatai alapján megállapításra kerül, hogy a 2021-es tanévben a tanulók

6,7%-a (18 490 fő) sajátos nevelési igényű, akik közül 6,1% integráltan vett részt a köznevelésben. A megfelelő inkluzív környezet megteremtéséhez az intézményi és a pedagógiai felkészültség elengedhetetlen. Ugyanakkor a pedagógusok felkészültségével kapcsolatos vizsgálatok (Papp, 2004; Jászi, 2013) azt mutatják, hogy az együttnevelés sikerességét nemcsak az intézményi struktúra, hanem a tanárok attitűdje és szakmai tudása is meghatározza. A szerző hangsúlyosan kiemeli, hogy a valódi iskolai inklúzió megvalósulásához szemléletváltásra, rugalmasságra és vezetői elkötelezettségre is szükség van.

Empirikus kutatás és eredmények

A könyv második egységében egy kutatás részletes bemutatására kerül sor. A kutatás központi kérdése arra irányul, hogy a tanulási zavarral küzdő tanulók milyen teljesítményt érnek el az Országos kompetenciamérésben, és ezt milyen tényezők befolyásolják. A kutatásban a szerző a 2019. évi Országos kompetenciamérés (OKM) 6. osztályos tanulóinak adatbázisát vizsgálta SPSS program felhasználásával. A minta 99 615 főből állt, akik közül 1771 főnek volt tanulási zavara. A leggyakoribb kombináció a diszlexia és diszgráfia együttjárása (783 fő).

A kutatásban résztvevő tanulási zavarral élő tanulók között a nemi különbségek jelentős eltéréseket mutatnak, hiszen a tanulási zavarral élők 68%-a fiú, 32%-a lány.

A szerző az eredményeket négy dimenzióban elemzi:

- személyes és családi dimenziók – a szocioökonómiai státusz erős hatással van a teljesítményre;
- területi dimenzió – a járási körzetek közötti eltérések akár 16 százalékpontos különbséget is mutatnak a sajátos nevelési igényű tanulók arányaiban;
- intézményi dimenziók és különórák – az iskolai típus és a pedagógiai támogatás

mértéke meghatározó a tanulói eredményekben.

- több tényező együttes hatásainak vizsgálata.

Az adatok alapján a tanulási zavarral élő diákok kompetenciaeredményei minden területen szignifikánsan alacsonyabbak, különösen szövegértés és matematika terén. A szerző ugyanakkor kiemeli, hogy a teljesítmény különbsége nem determinisztikus, mivel megfelelő tanulási környezetben a hátrány mérsékelhető.

A kutatási tapasztalatok számszerűen is alátámasztják az előző fejezetek állításait, a vizsgálat multidimenzionálisan szemléli a tanulási zavarral élő tanulók kompetencia-eredményeit, s megállapítja, hogy az iskolai teljesítményeket nemcsak a tanulási zavar típusa, hanem a családi háttér, intézményi jellemzők, területi különbségek is befolyásolják, így ezek vizsgálata is elengedhetetlen és kihagyhatatlan tényezők a diagnosztikus és fejlesztési folyamatokban.

Tudományos hozzájárulás és alkalmazhatóság

A kötet értéke abban rejlik, hogy hazai viszonylatban rendszerbe helyezi a tanulási zavarok és az iskolai teljesítmény kapcsolatát. Tekintettel arra, hogy a sajátos nevelési igényű tanulók oktatása – és az ő teljesítményük vizsgálata – a hazai kutatásban nem volt mindig kellően árnyalt, ez a mű olyan hiányt pótol, amely fontos hozzájárulás a neveléstudományi, azon belül gyógypedagógiai kutatások előre haladásához. A heterogenitás hangsúlyozása (azaz, hogy „a tanulási zavarral élő tanulók” csoportját, nem lehet egységes, homogén tömegként kezelni) különösen előremutató, s a könyv alapján minden olvasó számára tisztán kirajzolódik a tanulási zavarok komplex, rendszerszintű megközelítése és a különbözőségek ismeretének fontossága is.

Az alkalmazhatóság szempontjából a nagymintás, országos adatbázison alapuló empirikus elemzés

eredményei segíthetik az iskolai szakembereket abban, hogy figyelembe vegyék a tanulási zavarral élő tanulók teljesítményének komplex háttérét – nem csupán a zavar típusát, hanem a családi, intézményi, területi dimenziókat is. Emellett a kötet rávilágít arra, hogy az együttnevelés (integráció) hatékonysága nagyban függ az iskolai környezettől, a pedagógus felkészültségétől és különösen az attitűdjétől.

Hegedűs Roland monográfiája kiemelkedően rendszerezett, módszertanilag megalapozott munka, melyet a későbbiekben a hazai tapasztalatokat a nemzetközi eredményekkel összevetve tovább lehetne gondolni. Bár a kötet célszerűen nem tűzi ki, de mégis érdemes lehet azon is elgondolkozni, hogy a tanulási zavarokkal élő tanulók számára milyen beavatkozási, fejlesztési javaslatokat lenne érdemes hangsúlyozni a sikeres inklúzió megvalósításához, s gyakorló pedagógusok nehézségeinek feloldásához.

Összegzés és ajánlás

Hegedűs Roland monográfiája korszerű, jól szerkesztett, tudományos mű, amely értékes hozzájárulást jelent a tanulási zavarokkal és iskolai teljesítménnyel foglalkozó hazai nevelési- és gyógypedagógiai szakirodalmak tárházának bővüléséhez. A szerző alaposan feltérképezte az elméleti háttérrel, majd saját kutatási eredményeket felhasználva elemzi a tanulási zavarral élő tanulók teljesítményét és az azt befolyásoló tényezőket. A mű különösen ajánlható oktatáskutatóknak, gyógypedagógusoknak, tanárképzésben résztvevőknek, valamint azon pedagógusoknak és iskolai szakembereknek, akik tanulási zavarral élő diákokkal dolgoznak.

Ajánlom továbbá az Olvasóknak, hogy a mű elolvasását követően a gyakorlati fejlesztés szintjén is vizsgálódjanak, fontolják meg, hogy milyen hatékony módszerek alkalmazhatók a tanulási zavarral élő tanulók iskolai teljesítményének javításához. Gondolják át, hogy hogyan lehet a könyvben fellelhető számos kutatási eredményt beépíteni az iskolai gyakorlatba, illetve miként segíthet az intézményi

keretrendszer abban, hogy a tanulási zavarral élő tanulók a lehető legjobb iskolai teljesítményt érhessek el.

A mű fő üzenete, hogy a tanulási zavar nem deficit, hanem fejlesztési kihívás. Egy nevelési-/oktatási rendszer minősége azon mérhető, hogy hogyan képes ezt a kihívást támogatássá alakítani. Ennek szellemében kívánom minden Olvasónak, hogy alaposan mélyedjen el Hegedűs Roland e remek könyvében, és fogalmazzon meg kérdéseket a saját inkluzív ismereteivel kapcsolatban!

Tisztelettel és szeretettel ajánlom a könyvet:
Dr. Mező Katalin
DE GYGYK
a tanulásban akadályozottak pedagógiája szakirány
és a fejlesztőpedagógia szakirány felelőse

Irodalom

- Hegedűs R. (2024). *Tanulási zavarok és iskolai teljesítmény*. Belvedere Meridionale Kiadó, Szeged.
- Hegedűs R. (2023). Sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók számának területi és statisztikai elemzése. *Educatio*, 32(2): 228-246.
DOI <https://doi.org/10.1556/2063.32.2023.2.4>
- Jászi É. (2013). „Gyöngyszem az ékszerdo-bozban” – pedagógushangok az együttnevelésről. *Acta Academiae Agriensis Nova Series. Sectio Paedagogica*, 40: 69-88.
- Mező K., & Mező F. (2022). Sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók létszámának alakulása a 2009/2010. és a 2019/2020. tanévekben. *Különleges Bánásmód*, 8(3): 19-29.
DOI <https://doi.org/10.18458/KB.2022.3.19>
- Noble, Kimberly G., Farah, Martha J., & McCandliss, Bruce D. (2006). Socioeconomic background modulates cognition-achievement relationships in reading. *Cognitive Development*, 21(3): 349-368.
DOI <https://doi.org/10.1016/j.cogdev.2006.01.007>
- Papp G. (2003). Felkészítés speciális pedagógiai feladatokra. *Pedagógusképzés a 21. században. ELTE Modell 1. Az ELTE-n 2003. szeptember 11-én megtartott vitaiülés anyaga*. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem. 54-58.